YANGI OZBEKISTONDA AXLOQIY MADANIYATNING ZAMONAVIY MUOMMOLARINING KORINISHLARI VA MA'NAVIY ASOSLARI

Anjuman qatnashchisi talabnomasi:

Jumaniyazova Nafosat Ravshanbekovna.

Toshkent shahar Yangi asr universiteti, Maktab va maktabgacha kafedrasi `oqituvchisi.

Annotatsiya Mazkur maqolada Yangi O‘zbekistonni bunyod etish yo‘lida ma’naviy sohada keng ko‘lamda amalga oshirilayotgan islohotlar, ularning amaliy ahamiyati yoritilgan bo‘lib, ushbu sohada erishilayotgan natija va yutuqlar haqida batafsil yoritilgan. Shu jumladan, mamlakatimiz miqyosida amalga oshirilishi rejalashtirilgan ma’naviy-madaniy islohotlarning ahamiyati haqida fikr-mulohaza, tavsiya va xulosalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, tashabbus, ma’naviyat, qadriyat, ilm-fan, texnologiya, taraqqiyot, strategiya, madaniy diplomatiya, milliy san’at, kinematografiya

ДУХОВНЫЕ ОСНОВЫ НОРМАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ.

Аннотация. В данной статье рассматриваются масштабные реформы в духовной сфере, проводимые с целью построения нового Узбекистана, их практическое значение, а также дается подробный отчет о достигнутых результатах и успехах в этой области. В частности, приводятся отзывы, рекомендации и выводы о важности запланированных в нашей стране духовно-культурных реформ.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, инициатива, духовность, ценности, наука, технология, развитие, стратегия, культурная дипломатия, национальное искусство, кинематография.

SPIRITUAL FOUNDATIONS OF MORAL CULTURE IN NEW UZBEKISTAN.

Abstract This article discusses the reforms being implemented in the spiritual sphere on a large scale in order to build a New Uzbekistan, their practical significance, and provides a detailed account of the results and achievements achieved in this area. In particular, it provides feedback, recommendations, and conclusions on the importance of the spiritual and cultural reforms planned to be implemented in our country.

Keywords: New Uzbekistan, initiative, spirituality, values, science, technology, development, strategy, cultural diplomacy, national art, cinematography.

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivoji, jamiyat hayotida yuz berayotgan tezkor ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy o‘zgarishlar inson ongiga, dunyoqarashiga va axloqiy qadriyatlariga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, mustaqil taraqqiyot yo‘lidan dadil borayotgan Yangi O‘zbekiston sharoitida axloqiy madaniyat masalasi dolzarb muammolardan biriga aylanmoqda. Chunki jamiyatning ma’naviy yetukligi, uning barqaror rivoji, yosh avlodning sog‘lom tarbiyasi, fuqarolarning ijtimoiy faolligi va mas’uliyati bevosita axloqiy madaniyat darajasi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Yangi O‘zbekiston konsepsiyasi inson qadrini ulug‘lash, adolatli jamiyat qurish, qonun ustuvorligini ta’minlash va ma’naviy barkamol avlodni tarbiyalashni o‘z oldiga asosiy maqsad qilib qo‘ygan. Biroq bugungi kunda axloqiy madaniyat sohasida qator muammolar mavjud bo‘lib, ular jamiyat hayotining turli jabhalarida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu muammolarni chuqur tahlil qilish, ularning sabab va oqibatlarini aniqlash, yechim yo‘llarini izlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur ishda Yangi O‘zbekistonda axloqiy madaniyatning mazmun-mohiyati,

uning zamonaviy muammolari, ijtimoiy hayotdagi aks etish shakllari hamda ularni bartaraf etish yo‘llari keng yoritiladi.

Axloqiy madaniyat tushunchasi va uning jamiyat hayotidagi o‘rni

Axloqiy madaniyat – bu insonlarning xulq-atvori, muomala madaniyati, ijtimoiy munosabatlardagi mas’uliyati, vijdoni, halolligi, adolati, bag‘rikengligi va insonparvarlik kabi fazilatlar majmuasidir. U nafaqat shaxsiy hayotda, balki ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy munosabatlarda ham muhim rol o‘ynaydi.

Axloqiy madaniyat jamiyat taraqqiyotining ma’naviy poydevorini tashkil etadi. Agar jamiyat a’zolari axloqiy me’yorlarga amal qilsa, qonun va qoidalarga hurmat bilan yondashsa, o‘z manfaatlarini jamiyat manfaatlari bilan uyg‘unlashtira olsa, bunday jamiyatda barqarorlik, ishonch va ijtimoiy hamjihatlik mustahkam bo‘ladi.

Yangi O‘zbekiston sharoitida axloqiy madaniyat tushunchasi inson qadrini ulug‘lash g‘oyasi bilan bevosita bog‘langan. Insonning huquq va erkinliklarini hurmat qilish, ijtimoiy adolatni ta’minlash, korrupsiyaga qarshi murosasiz kurash, halollik va mas’uliyatni hayot mezoniga aylantirish axloqiy madaniyatning asosiy ko‘rinishlaridir.

Globallashuv va axborot texnologiyalarining axloqiy madaniyatga ta’siri

Zamonaviy dunyoda globallashuv jarayoni jamiyat hayotining barcha sohalariga, jumladan, axloqiy madaniyatga ham chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari orqali turli madaniyatlar, qadriyatlar va hayot tarzlari keng tarqalmoqda. Bu esa bir tomondan dunyoqarashning kengayishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan milliy axloqiy qadriyatlarning zaiflashishiga olib kelishi mumkin.

Bugungi kunda yoshlar orasida virtual muloqotning real muloqotdan ustun bo‘lib borayotgani, muomala madaniyatining soddalashuvi, ba’zan esa qo‘pol va mas’uliyatsiz xatti-harakatlarning ko‘payishi kuzatilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda axloqiy me’yorlarga zid bo‘lgan kontentlar, so‘z erkinligini noto‘g‘ri tushunish,

boshqalarni haqorat qilish yoki kamsitish holatlari axloqiy madaniyat muammolaridan biridir.

Shuningdek, axborot xurujlari, soxta qadriyatlar, individualizm va iste'molchilik g'oyalarining keng tarqalishi ham jamiyat axloqiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holatlar insonlarda befarqlik, mas'uliyatsizlik va ma'naviy bo'shliqni yuzaga keltirishi mumkin.

Oila institutida axloqiy madaniyat bilan bog'liq muammolar

Oila – axloqiy tarbiyaning eng muhim maskani hisoblanadi. Insonning ilk axloqiy qarashlari, xulq-atvori, muomala madaniyati aynan oilada shakllanadi. Yangi O'zbekiston sharoitida oilaning mustahkamligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lsa-da, bu sohada ham qator muammolar mavjud.

Bugungi kunda ayrim oilalarda ota-onaning farzand tarbiyasiga yetarli e'tibor bermasligi, moddiy manfaatlarni ma'naviy qadriyatlardan ustun qo'yish holatlari uchramoqda. Oilaviy ajrimlarning ko'payishi, o'zaro hurmat va mas'uliyatning susayishi bolalar tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada, jamiyatda axloqiy me'yorlarga befarq bo'lgan, muomala madaniyati sust shaxslar yetishib chiqish xavfi yuzaga keladi.

Shuningdek, oilada milliy an'analar, urf-odatlar va ma'naviy merosning yetarlicha targ'ib etilmasligi ham axloqiy madaniyatning zaiflashishiga sabab bo'lishi mumkin.

Ta'lim tizimida axloqiy madaniyat muammolari

Ta'lim muassasalari jamiyatning ma'naviy qiyofasini belgilovchi muhim omillardan biridir. Yangi O'zbekistonda ta'lim tizimini isloh qilish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq shunga qaramay, ta'lim jarayonida axloqiy madaniyat bilan bog'liq muammolar saqlanib qolmoqda.

Ba’zi hollarda ta’lim jarayonida bilim berishga ustuvor ahamiyat berilib, tarbiyaviy masalalar ikkinchi o‘ringa tushib qolmoqda. Talaba va o‘quvchilar orasida intizomsizlik, akademik halollikning buzilishi, plagiat holatlari, ustozga hurmatsizlik kabi muammolar uchrab turadi.

Axloqiy tarbiya faqat alohida fan yoki tadbir bilan cheklanmasligi, balki ta’lim jarayonining barcha bosqichlariga singdirilishi lozim. O‘qituvchining shaxsiy namunasi, uning muomala madaniyati va kasbiy mas’uliyati bu borada hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Jamiyatda korrupsiya va axloqiy madaniyat

Korrupsiya – axloqiy madaniyatning eng jiddiy dushmanlaridan biridir. U jamiyatda adolatsizlik, ishonchsizlik va befarqlikni kuchaytiradi. Yangi O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylangan bo‘lsa-da, bu illatning ildizlari chuqur ekanini inkor etib bo‘lmaydi.

Korrupsiya nafaqat iqtisodiy zarar keltiradi, balki jamiyat axloqiga ham jiddiy putur yetkazadi. Halollik va mehnat bilan emas, balki tanish-bilish, pora orqali maqsadga erishish mumkin degan qarashlar yoshlar ongida shakllanishi axloqiy inqirozga olib keladi.

Shu bois korrupsiyaga qarshi kurash faqat qonuniy choralar bilan emas, balki axloqiy tarbiya, halollik va vijdon tushunchalarini mustahkamlash orqali ham olib borilishi zarur.

Yoshlar axloqiy madaniyatidagi zamonaviy muammolar

Yoshlar jamiyatning eng faol va ta’sirchan qatlami bo‘lib, ularning axloqiy qiyofasi kelajak taraqqiyotini belgilaydi. Bugungi yoshlar bir vaqtning o‘zida milliy qadriyatlar va global madaniyat ta’sirida shakllanmoqda. Bu esa ayrim hollarda qadriyatlar to‘qnashuviga olib kelmoqda.

Yoshlar orasida individualizmning kuchayishi, jamiyat manfaatlariga befarqlik,

tez boyishga intilish, ma’naviy me’yorlardan chekinish holatlari uchramoqda. Ayrim yoshlar uchun axloqiy tamoyillardan ko‘ra shaxsiy manfaat ustun bo‘lib qolmoqda.

Shu bilan birga, ijobiy jihatlarni ham ta’kidlash lozim. Yangi O‘zbekiston yoshlari orasida vatanparvarlik, ijtimoiy faollik, tashabbuskorlik va ma’naviy o‘sishga intilish kuchayib bormoqda. Demak, asosiy vazifa – mavjud muammolarni bartaraf etish va yoshlarning axloqiy madaniyatini yuksaltirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir.

Axloqiy madaniyatni yuksaltirish yo‘llari

Yangi O‘zbekistonda axloqiy madaniyat muammolarini hal etish kompleks yondashuvni talab etadi. Avvalo, oilada axloqiy tarbiyani kuchaytirish, ota-onalarning mas’uliyatini oshirish zarur. Oila va ta’lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik mustahkamlanishi lozim.

Ta’lim tizimida ma’naviy-ma’rifiy ishlarni zamonaviy metodlar asosida tashkil etish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘un holda singdirish muhim ahamiyatga ega. Ommaviy axborot vositalari va internet makonida axloqiy me’yorlarga mos kontentni ko‘paytirish, zararli axborotlardan himoya mexanizmlarini kuchaytirish ham dolzarb vazifalardan biridir.

Shuningdek, jamiyatda halollik, adolat, vijdon va mas’uliyatni hayot mezoniga aylantirish, ijtimoiy adolatni ta’minlash axloqiy madaniyatni yuksaltirishning muhim omillaridan hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA Yurtimizda amalga oshirilayotgan ma’naviy sohadagi islohotlar har bir fuqaroda yuksak ma’naviyat va axloqiy fazilatlarning shakllanishida asosiy ko‘mak beruvchi vositalardan biri sanaladi. Shu o‘rinda Prezident Shavkat Mirziyoyevning “Biz uchun ma’naviyat – insonlar o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hurmat va e’tibor, xalq va davlat kelajagini birgalikda qurish yo‘lidagi ezgu intilishlar, ibratli fazilatlar majmuasidir. Boshqacha aytganda, ma’naviyat – jamiyatdagi barcha siyosiy ijtimoiy munosabatlarning mazmuni va

sifatini belgilaydigan poydevordir. Bu poydevor qancha mustahkam bo‘lsa, xalq ham, davlat ham shuncha kuchli bo‘ladi” – degan ta’kidlarini yodga olish kifoya. Xususan, ma’naviy-ma’rifiy islohotlar keng ma’noda o‘quv muassasalari, ta’lim-tarbiya maskanlari, klublar, axborot-resurs markazlari, madaniyat muassasalri va turli istirohat bog‘larida amalga oshiriluvchi faoliyatlarni qamrab oladi. Mamlakatimizda ma’naviy-ma’rifiy islohotlarni tizimli va izchil amalga oshirilishini ta’minlash borasida ko‘plab qonunchilik hujjatlari, strategiyalar va yo‘l xaritalari qabul qilinmoqda. Shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-martdagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5040-son Qarorini keltirib o‘tish mumkin. Ushbu Qarorda “Mavjud muammolarni hal etish, ma’naviy-ma’rifiy ishlarning samarasi va ta’sirchanligini oshirish, ko‘lami va miqyosini yanada kengaytirish, mamlakat aholisi, avvalo, yoshlar qalbida amalga oshirilayotgan islohotlarga daxldorlik hissini kuchaytirish, sohadagi ishlarni muvofiqlashtirishning yagona tizimini yaratish maqsadida: –ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan “Milliy tiklanishdan — milliy yuksalish sari” g‘oyasini keng targ‘ib etish orqali jamiyatda sog‘lom dunyoqarash va bunyodkorlikni umummilliy harakatga aylantirish;

–oila, ta’lim tashkilotlari va mahallalarda ma’naviy tarbiyaning uzviyligini ta’minlash;

–targ‘ibot-tashviqot va tarbiya yo‘nalishidagi ishlarni ilmiy asosda tashkil etish, soha bo‘yicha ilmiy va uslubiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish, ijtimoiyma’naviy muhit barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan doimiy monitoring tizimini joriy qilish;

–Vatanga va o‘z millatiga cheksiz muhabbat va sadoqat hissini shakllantirish, Vatanning muqaddasligi, u insonning kindik qoni to‘kilgan tuproq, uni voyaga yetkazadigan, hayotiga mazmun baxsh etadigan, ta’lim-tarbiya beradigan, safarga chiqsa mudom sog‘inadigan tabarruk maskan ekanligini tushuntirish; – kishilarda

ijtimoiy hamkorlik, millatlararo totuvlik, diniy bag‘rikenglik kabi umumbashariy sifatlarni rivojlantirish, ularga millatchilik va shovinizm hamjihatlikka raxna soluvchi salbiy illatlar ekanligini tushuntirish;

– jamiyatimiz a’zolarining ma’naviy olamini, dunyoqarashini kengaytirish, har sohada ijtimoiy faolligini oshirish, targ‘ibot-tashviqot ishlarining ko‘lamini kengaytirish;

NATIJALAR VA MUHOKAMA Axloqiy madaniyat — bu insonning jamiyatda yashashi va faoliyat yuritishi jarayonida axloqiy me’yorlar, qadriyatlar hamda tamoyillarga ongli ravishda amal qilishi, ularni kundalik xulq-atvori va muomalasida namoyon etish darajasidir. Axloqiy madaniyat insonning ichki dunyosi, e’tiqodi, vijdoni va mas’uliyati bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, shaxsning ma’naviy yetukligini belgilovchi muhim mezon hisoblanadi.

Axloqiy madaniyatning asosini halollik, adolat, vijdon, mas’uliyat, insonparvarlik, bag‘rikenglik va hurmat kabi fazilatlar tashkil etadi. Ushbu fazilatlar insonning nafaqat shaxsiy hayotida, balki jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Axloqiy madaniyati yuksak bo‘lgan inson o‘z manfaatlarini jamiyat manfaatlari bilan uyg‘unlashtira oladi, boshqalarning huquq va erkinliklariga hurmat bilan munosabatda bo‘ladi hamda o‘z xatti-harakatlari uchun javobgarlikni his etadi.

Jamiyat hayotida axloqiy madaniyat barqarorlik va taraqqiyotning ma’naviy asosini tashkil etadi. Axloqiy me’yorlarga amal qilinadigan jamiyatda ishonch, hamjihatlik va adolat muhitining shakllanishi ta’minlanadi. Aksincha, axloqiy madaniyatning zaiflashuvi befarqlik, mas’uliyatsizlik, ijtimoiy nizolar va adolatsizlik kabi salbiy holatlarning kuchayishiga olib keladi. Shu bois axloqiy madaniyatni yuksaltirish har bir jamiyat uchun muhim vazifa sanaladi.

Axloqiy madaniyatning shakllanishida oila, ta’lim muassasalari va ijtimoiy muhit muhim rol o‘ynaydi. Oila insonning ilk axloqiy qarashlari shakllanadigan

maskan bo‘lsa, ta’lim tizimi ushbu qarashlarni ilmiy va ma’naviy jihatdan mustahkamlaydi. Jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar, ommaviy axborot vositalari va madaniy muhit esa axloqiy madaniyatning rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

XULOSA Ma’naviy-ma’rifiy ishlarning ko‘lami va miqyosini kengaytirish, dunyoda yuz berayotgan murakkab geosiyosiy va g‘oyaviy-mafkuraviy jarayonlarning mazmun-mohiyatini har tomonlama chuqur yoritib borish, yot va begona g‘oyalar, xususan, terrorizm, diniy ekstremizm, aqidaparastlik, separatizm, odam savdosi, “ommaviy madaniyat”, narkobiznes va boshqa tahdidlarga qarshi samarali g‘oyaviy kurash olib borish bugungi kunning dolzarb vazifasi sanaladi. Ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarni tashkil qilishva bu jarayonga yoshlarni keng jalb qilish, shu orqali ularda mas’uliyat va dahldorlik hissini uyg‘otish lozim. Bu esa amalga oshiriladigan tadbirlarning sifati va samaradorligini yanada oshiradi. Bunda har bir kishining xususiyatlari, muayyan voqea-hodisaga nisbatan o‘z shaxsiy fikriga ega ekanligi qay darajada shakllanganini alohida hisobga olish kerak. Qolaversa, bunday tadbirlarning samaradorligi ularning milliy, axloqiy qadriyatlarimiz, milliy g‘oya va madaniyatimiz, ma’naviy merosimiz bilan uyg‘un holda hamda zamonaviy shakllar, interaktiv uslublar asosida tashkil etilishiga ham bog‘liqdir. Ushbu muammolarning yechimi o‘laroq quyidagi islohotlarni amalda keng joriy etish lozim:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. . Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2021. – B. 267.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyevning Respublika Ma’naviyat va ma’rifat kengashining kengaytirilgan majlisidagi nutqi. 2023-yil 22-dekabr. www.prezident.uz.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-sonli Farmoni.www.lex.uz. 4.

Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O‘zbekiston xalqiga Murojaatnomasi// “Xalq so’zi” gazetasi, 2022 yil 21 dekabr, №272 (8334).

5. Yangi O‘zbekistonda erkin va farovon yashaylik (O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning davlat va jamiyat taraqqiyotining ustuvor yo’nalishlariga doir konseptual g’oyalari va tavsiyalari)Uslubiy qo‘llanma – Toshkent: Lesson press, 2022.–B. 122.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-martdagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5040-son Qarori.